

TÁRSULATI ÜGYEK.

A) A Magyarhoni Földtani Társulat szakülései.

1. Jegyzőkönyv az 1910 november hó 2-án tartott szakülésről.

Az ülés helyisége: a m. k. Földtani Intézet előadóterme; kezdete d. u. 5 órakor. Elnök: SCHAFARZIK FERENC dr. műegyetemi ny. r. tanár, m. k. bányatanácsos,

Jelen vannak: ANDREICS JÁNOS, BALOGH MARGIT dr., BALLENEGGER RÓBERT, BAUER GYULA, BRUCK JÓZSEF, DORNYAY BÉLA, EMSZT KÁLMÁN dr., ERŐDI KÁLMÁN dr., FINGER BÉLA, FRICKE HENRIK, HORUSITZKY HENRIK, ILOSVAY LAJOS dr., KOCH ANTAL dr., KOCH NÁNDOR dr., KORMOS TIVADAR dr., LASZ SAMU dr., LÁSZLÓ GÁBOR dr., LOBMAYER JÁNOS FERENC, LŐRENTHY IMRE dr., LÖW MÁRTON dr., MACHAN OTTÓ, MAROS IMRE-MÉHES GYULA dr., NEUBAUER KONSTANTIN dr., PÁLFY MÓR dr., REINL SÁNDOR, T. ROTH KÁROLY dr., T. ROTH LAJOS, SCHMIDT LAJOS, SCHRÉTER ZOLTÁN dr., SIGMETH KÁROLY, SIGMOND ELEK, STEINHAUSZ GYULA, STRÖMPL GÁBOR, SZÉKÓKE IMRE dr., SZÉKÁNY BÉLA dr., TREITZ PÉTER, VARGHA GYÖRGY, VENDL ALADÁR, ZIMÁNYI KÁROLY dr. tagok, LASZ GYULA vendég; SZONTHAGH TAMÁS dr. másodelnök, PAPP KÁROLY dr. főtitkár, VOGL VIKTOR másodtitkár és ASCHER ANTAL pénztárnok. Összesen 45-en.

Elnök megnyitván az ülést, üdvözlí a szép számban egybegyűlt tagokat és a jegyzőkönyv hitelesítésére felkéri GLOGONI ANDREICS JÁNOS miniszteri tanácsos és BAUER GYULA bányamérnök urakat, a társulat rendes tagjait. Majd felhívja az elsőtitkárt titkári jelentésének megtételére.

Erre PAPP KÁROLY dr. elsőtitkár a következő jelentést terjeszti elő.

„Mélyen tisztelt Szakülés! Amidőn a június hó 1-én tartott szakülésünk után ismét összegyűltünk, méltóztassék megengedni, hogy titkári jelentésem keretében néhány szóval vázoljam a Magyarhoni Földtani Társulat nyári tevékenységét. Az elmúlt nyár geológiai eseményekben meglehetősen bővelkedett. Június hó 20-ika és 23-ika között volt Düsseldorfban az V-ik nemzetközi bányászati, kohászati, alkalmazott mechanikai és gyakorlati geológiai kongresszus, amelyen hazánkból 12-en vettek részt. Társulatunkat a düsseldorfi kongresszuson LÓCZY LAJOS úr, választmányi tagunk képviselte, aki a kongresszus lefolyását a Földtani Közlöny 7—8-ik füzetében tagtársainkkal is megismertette. Ugyancsak LÓCZY LAJOS úr képviselte társulatunkat a stockholmi XI-ik nemzetközi geológiai kongresszuson is, amely augusztus hó végén nagy sikerrel s mintegy 20 magyar tag részvételével folyt le. A XI-ik nemzetközi geológiai kongresszusnak, valamint az azzal kapcsolatos II. nemzetközi agrogeológiai értekezletnek eredményeit LÓCZY LAJOS és TREITZ PÉTER választmányi tagjaink fogják a Földtani Közlöny 9—10-ik füzetében közölni, amely szám mához két hétre már tagtársaink kezében lesz.

De nemcsak a külföldön, hanem hazánkban is meglehetősen élénkség volt a mi szakunk körében. Így augusztus hó 21—25-ike között Miskolcon a Magyar

Orvosok és Természetvizsgálók tartották XXXV-ik vándorgyűlést, s ezen a gyűlésen számos szakunkba vágó előadást hallottunk. Társulatunkból SCHAFARZIK FERENC elnök úr személyesen volt ott jelen, s úgy ő, mint a vezetése alatt álló ásvány-földtani intézet több előadással szerepelt azon. Az ősz beálltával, szeptember hó 18-án és 19-én Budapesten az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület tartotta 43-ik közgyűlését, amelyen LÓCZY LAJOS választmányi tagunk nagyszabású előadást tartott a földtan és a bányászat kölcsönös hatásáról. Társulatunk üdvözlétét a magyar bányászok egyesületének SCHAFARZIK FERENC elnök úr személyesen tolmácsolta.

Szeptember hó 25-26-án a Magyar Földrajzi Társaság tartotta Székesfehérváron IV-ik vándorgyűlését, amelyen társulatunknak számos tagja vett részt. Szakunkba vágó előadásokat PRINZ GYULA és RÉTHLY ANTAL tagtársaink tartottak a vándorgyűlésen.

Társulatunk Barlangkutató Bizottsága SIKOMETH KÁROLY elnök és KADIÓ OTTOKÁR dr. előadó vezetése alatt a Nemzeti Múzeum támogatásával az Aggteleki Barlang Csontház nevű mellékágában sikeres ásatásokat végzett.

El nem hallgathatom az elmúlt nyár geológiai eseményei közül azt a kitüntetést sem, amely SCHAFARZIK FERENC elnök urat érte azáltal, hogy a császári és királyi közös pénzügyminiszter úr őt a bosznia-hercegovinai bányászati szaktanács tagjává kinevezte. Ez a kitüntetés annál figyelemreméltóbb, minthogy elnökünk az egyetlen magyar ember ebben a szaktanácsban.

Ezekben vázolván az elmúlt nyár geológiai eseményeit, csupán azt említem még föl, hogy a szellemi kapcsolatot igen tisztelt tagtársainkkal a Földtani Közlöny útján iparkodtunk fenntartani. Közlönyünk nemcsak a tudományos mineralógia, geológia és agrogeológia, hanem a gyakorlati földtan köréből is hozott eredeti munkákat és az erdélyrészi mélyfúrások legelső közlésével fontos szerepet töltött be a közgazdaság mezején is. A sármási fúrások kiegészítése gyanánt — minthogy most már nem köt bennünket az állami titok — Közlönyünk legközelebbi számában a kálisókutatók jelenlegi állását fogjuk ismertetni, amely közlemény előreláthatólag nemcsak Magyarországon, hanem hazánk határain túl is élénk vitákat fog kelteni a szakkörökben.

Áttérve a szokásos bejelentésekre, tisztelettel jelentem, hogy az 1910 június hó 1-én tartott választmányi ülés SZONTAGH TAMÁS dr. másodelnök úr ajánlatára örökítő taggá választotta KALAMAZNIK NÁNDOR vízműépítési és mélyfúróvállalkozó urat, budapesti lakost.

Továbbá rendes tagokul választotta a következő urakat, illetőleg testületeket:

1. M. k. Bányakapitányság, Igló, ajánlja a titkárság.
2. M. k. Bánya- és Kohóhivatal, Oláhláposbánya, ajánlja a titkárság.
3. Dr. MADARASSY-BECK GYULA báró vezérigazgató, ajánlja a titkárság.
4. ERTL LAJOS bányamérnök, Pécsvárad, ajánlja ROZLOZSNIK PÁL r. tag.
5. FARKASFALVI KORNÉL áll. főreáliskolai tanár, Temesvár, aj. KORMOS TIVADAR r. t.
6. KAUSZ BÉLA dr. ügyvéd, Budapest, ajánlja BRUCK JÓZSEF r. tag.
7. LENGYEL GÉZA dr. asszisztens, Budapest, ajánlja VADÁSZ ELEMÉR r. tag.
8. MIKLÓS ÖDÖN gimnáziumi tanuló, Székesfehérvár, ajánlja a titkárság.
9. PAZÁR ISTVÁN a közművek igazgatója, Miskolc, ajánlja a titkárság.
10. RAINER FERDINÁND architektus, Wien, ajánlja SERÉNY GYULA FERDINAND r. tag.
11. STRASSER VILMOS bányavállalkozó, Budapest, ajánlja a titkárság.
12. WIEGNER GUSZTÁV bányai igazgató, Budapest, ajánlja a titkárság.

Ezekben voltam bátor titkári jelentésemet előterjeszteni.

Elnök ezután felkéri MAROS IMRE r. tagot bejelentett előadásának megtartására.

MAROS IMRE: Két hét a Spitzberg ákon címmel igen élvezetes és tanulmányos szabad előadást tartott. Elmondta, hogy a XI. nemzetközi geológiai kongresszusról Stokholmból 1910 júl. 25-én délután indultak az északi utazásra. Különvonatuk az ú. n. lappföldi vonalon vitt végig. Útközben, 26-án, megnézték a ragundai feltárást, ahol vezetőjük DE GEER professzor neje közreműködésével tavaly megállapította, hogy az általános jégtakaró visszavonulása óta körülbelül 7000 év telt el. Erre MAROS IMRE tagtársunk a következőképp folytatta vetített képekkel élenkített előadását:

•A lappföldi vasut a kirunai vasbányákat és a Torneträsk tavat érintve, Narviknál éri el az Ofoten fjordot. Itt hajóra szálltunk és köd miatt egy napot vesztve, Tromsø érintésével 30-án este kikerestünk a nyílt tengerre. Nyugtalan vizeken 31-én éjjel tájban elhaladtunk a Medvesziget mellett. A Nap már második napja nem sülyedt a látóhatár alá. Augusztus 1-én úszó jég közé kerültünk. Spitzbergentől délre ebben az évszakban ötven esztendeje nem volt tenger-jég. Augusztus 2-án beérkeztünk az Isfjordba, ahol 9-ikéig időztünk, sorra járva annak öbleit. A szigetcsoport geológiája igen érdekes. A formációk sorozata itt teljesebb, mint bármely más sarki tájon. Archai-, szilur-, devon-, karbon-, perm-, triasz-, jura-, neokom-, diabáz-, harmad- és negyedkori képződmények építik fel. Az archai formációt gránitok, gneiszok és csillámpallák alkotják, kristálymészke-zárványokkal. Korára petrografiai minősége alapján következtethetünk, viszonya a szilurhoz közvetlenül nem észlelhető sehol. Norvégiában hasonló kőzetek találhatóak a szilur fölött s ezeket újabban a norvég geológusok nem áttolódásoknak, hanem eredeti helyükön állóknak tekintik, E felfogás alapján a spitzbergeni gneiszok esetleg szintén másképpen értelmezhetők. Az archai csoport összegyűrt, meredek, sokszor függőleges rétegei mindenütt észak-déli csapásúak s két hosszúra nyúlt, mindenfelől egyenes vonalú vetődésekkel határolt sasbérceket alkotnak a szigetcsoport északnyugati részén. Északkeleten két hasonló horszt van. E sasbércek között és körül árkokban helyezkednek el a fiatalabb képződmények, amelyek közül a szilur még egész tömegében gyűrődött, majdnem mindenütt meredek rétegekben áll, s a nyugati partvonal legfestőbb sziklás hegyeit alkotja. Az egész szigetcsoport orografiai képét ezek a mindenütt É—D, illetve ÉÉNy—DDK-i irányú vetődési vonalak és az azok mentén helyenkint több mint 1500 m-rel fel-emelt sasbércek szabják meg. A devontól kezdve csak lokális gyűrődések vannak, fiatalabb vetődési vonalak mentén, amelyek részben párhuzamosak az előbbiekkel. részben nagyjából merőlegesek azokra. Legtöbb helyütt a szilurnál fiatalabb képződmények a vízszintestől alig eltérő rétegállással táblás hegyeket alkotnak. Spitzbergen legjellemzőbb tájképeinek karakterét ezek a táblás hegyek adják meg, mindenütt egyformán ismétlődő nagy kőfolyásaikkal és kiálló keményebb rétegekkel.

A szilur dolomitból, agyagpalából és kvarcitokból, a többi formáció főleg homokkővekből, mészkővekből, alárendelten márgákból áll. Szép kővületek vannak a karbonban (*Productus*, *Spirifer*), a triaszban, jurában (*ammonitek*, *aucellák*) s a harmadkori rétegekben, ahol sok a szép növénylenyomat. A karbonban hatalmas, helyenkint 100 m-es gipsztelepek vannak.

A harmadkori lerakódásokat nagyterjedelmű diabázfeltörések elözték meg. A kőzet nagy telepeket és intrúziókat alkot, amelyek denudáció után gyakran takaróknak látszanak. A diabáz helyenkint oszlopos.

Távolságok és méretek megítélésében csodálatosakat téved az ember, mert ismert nagyságú tárgyak: épületek vagy fák nem támogatják a becslést. Egyetlen anemű növény van, a sarki fű, amely azonban csak néhány cm-nyire nő meg, van azonban sok szép virág, fű és moha. A hőmérő ebben az évszakban nem igen sülyed fagypontra alá, de sokszor 10° C-nál is többet mutat. A talaj azonban nagyobb

mélységben állandóan fagyott. Spitzbergen jelenleg eljegesedett sivatag. Évi csapadéka alig 150 mm.

Impozánsak a glecserek, amelyeknek a fjordokba nyúló végei sokszor 30 m-nél magasabbak. Különösen érdekes a Sefström-gleccser, mely utolsó előrenyomulása alkalmával sok recens csigát, kagylót tartalmazó anyagot túrt fel a fjord fenekéről a kicsi Coraszigetre. Újabban visszavonult s egy darabja ott maradt a szigeten. Érdekes továbbá a Wahlenberg-gleccser, amely két év alatt 1 km-t nyomult előre, észak felé összeolvadva a Svea-gleccserrel. Mindezekről a geográfiai témákról CHOLNOKY JENŐ kolozsvári egyetemi tanár úr igen tanulságos eszmecserét folytatott a külföldi geografusokkal és geológusokkal, könnyed érvelésével általános bámulatot keltve.

Emberi letelepedés két helyen van. Az egyik az Advent bay-ban, amelynek miocén szénét amerikaiak bányásszák télen-nyáron. A bányában a szén hőmérséklete — 4° C. Télen cseppfolyós vizet csak olvasztás útján kapnak. A másik telep a Green bay-ban van. Itt cethalászok állomásoznak. Ide vontatják az elejtett állatokat s itt olvasztják ki zsírukat. A húsból és csontokból műtrágya készül. A hullák körül vihardarak ezrei lakmároznak.

Augusztus 9-én hagytuk el Spitzbergent. Amíg jég között jártunk, nyugodt volt a tenger, később erősen háborgott.

A Nordkap irányában hajóztunk s 12-én jutottunk a norvég fjordok közé. Beértünk a Lingenfjordba, azután a parti sjer-ek között lehajóztunk Trondhjembe. Innen vasuton mentünk Stockholmba, ahová augusztus hó 16-án érkeztünk meg.

Elnök a hallott fejtegetésekhez néhány megjegyzést fűz. Igen érdekes volt a tektonikai részben hallani a Spitzbergák vízszintes településű rétegeit. Talán összefügg ez a terület Skandináviával, amelynek rétegei ugyancsak meglehetősen szintesek. Nagy élvezettel hallotta a gleccsertakaró visszavonulásából következtetett időszámítást, annál inkább, minthogy a Jang-ce-kiang lerakódásából is körülbelül hasonló eredményekhez jutottak a geológusok.

Nevezetesen, amiként LÓCZY LAJOS: Gróf Széchenyi Béla kelet-ázsiai útjának geológiai megfigyeléseiben leírja (I. k. 333. oldal), GUPPY szerint Hankou 13 méter magasságú partfalának lerakódására, a vékony vízszintes rétegekből számítva, körülbelül 8100 évre volt szükség.

Elnök az előadónak köszönetet mondva előadásáért, felkéri LÁSZLÓ GÁBOR dr. r. tagot A svédországi tőzegkutatók ról hirdetett előadásának megtartására.

Az elnök felhívására LÁSZLÓ GÁBOR dr. rendes tag a következőket adja elő:

•A tőzegkutatás Svédországban igen régi keletű. Svédországban ugyanis igen sok tőzeges terület van. Mert úgy a geológiai, mint az éghajlati viszonyok annyira kedveztek itt a tőzeglápok keletkezésének, hogy ezeknek területe az egész ország kiterjedésének legalább $\frac{2}{3}$, de gyakran 15%-át is eléri. Mi sem természetesebb tehát, hogy Svédországban már régi időktől kezdve úgy gyakorlati, mint elméleti nézőpontból sokan tanulmányozták a tőzegtelepeket, amely tanulmányok nagyértékű eredményeit a II-ik nemzetközi agrogeológiai értekezleten be is mutatták. Történt pedig ez egyrészt egy hatnapos tanulmányúton, amelyet R. SERNANDER, az uppsalai egyetem nagyhirű botanikus tanára és N. von POST, a svédországi földtani intézet geológusa vezettek, alkalmat adva a résztvevőknek, hogy a tőzegképződés elméleti kérdéseit a helyszínén szerzett tapasztalatok nyomán megvitassák. De nem kevésbé tanulságos volt az említett kiállítás, amelyen a gyakorlati lápkutatásnak több évtizedre visszavezethető fejlődése térképeken, rajzokon és fényképeken, nemkülönben természetes szelvényeken volt követhető. Az előbbi kuta-

tási irány az upsalai egyetemnek érdeme, az utóbb említett gyakorlati irányt pedig a Jönköpingben székelő lápkutatótársaság (Svenaka mosskultur föreningen) képviseli. Mindkettőnek jogosultsága oly nagy elismerésben részesül az állam és magánosok részéről, amilyent ily fontos kutatási ág méltán kiérdemel.

Elnök LÁSZLÓ GÁBOR dr. előadónak köszönetet mond sok tekintetben új eszméket gerjesztő előadásáért, amelyeknek fontossága úgy a tudományos, mint a gyakorlati életben tagadhatatlan. Majd több tárgy hiányában esti 7 órakor az ülést berekeszti.

2. Jegyzőkönyv az 1910. évi november hó 16-án tartott szakülésről. Az ülés a m. k. Földtani Intézet előadótermében délután öt órakor kezdődik.

Elnök: SCHAFARZIK FERENC dr. Megjelentek: ANDREICS JÁNOS, BALOGH MARGIT dr., BRUCK JÓZSEF; ERDŐS JAJOS, ERDŐI KÁLMÁN dr., HILLKBRAND JENŐ dr., ILLÉS VILMOS, KADIĆ OTTOKÁR dr., KOCH ANTAL dr., KOCH NÁNDOR dr., KORMOS TIVADAR dr., LÁSZLÓ GÁBOR dr., LIFFA AURÉL dr., LOCZKA JÓZSEF, LÓCZY LAJOS dr., LŐRKNTHY IMRE dr., LÖW MÁRTON dr., MACHAN OTTÓ, MAROS IMRE, MAURITZ BÉLA dr., MÉHESES GYULA dr., NEUBAUER KONSTANTIN dr., PALKOVICS JÓZSEF, PÁLFY MÓR dr., PÁSZTOR LAJOS, T. ROTH KÁROLY dr., T. ROTH LAJOS, ifjú SCHMIDT LAJOS, SCHOLTZ PÁL KORNÉL, SIEGMETH KÁROLY, STEINHAUSZ GYULA, STRÖMPL GÁBOR dr., SCHRETER ZOLTÁN dr., TREITZ PÉTER, VENDL ALADÁR, VIGH GYULA, ZIMÁNYI KÁROLY dr., ZSIGMONDY ÁRPÁD tagok, továbbá HALAVÁTS GYULA m. k. főbányatanácsos és főgeológus, mint vendég, s végül SZONTAGH TAMÁS dr. másodelnök, PAPP KÁROLY dr. főtitkár és VOGL VIKTOR dr. másodtitkár. Összesen 42-en.

Elnök az ülést megnyitván, a jegyzőkönyv hitelesítésére felkéri TREITZ PÉTER választmányi és KORMOS TIVADAR dr. rendes tagot.

Majd felhívja az elsőtitkárt jelentésének előterjesztésére. PAPP KÁROLY dr. elsőtitkár erre felolvassa a november hó 2-iki választmányi ülésen megválasztott 22 rendes és 1 örökítő tag névsorát.

Az elnöklést SZONTAGH TAMÁS dr. másodelnök átvevén, felkéri SCHAFARZIK FERENC dr. elnök urat Ásványtani közlemények címen hirdetett előadásának megtartására.

SCHAFARZIK FERENC dr. néhány ásványt mutat be újabb magyar lelőhelyekről. Ismerteti a kvarenek újabb előfordulását a nógrádmegyei Rózsaszállásról, majd bemutatja a Somosújfalun mellett a Sátorosi kőbányából, annak gránátos andezitjéből újabban előkerült zeolitokat.

Elnöklő másodelnök megköszöni SCHAFARZIK FERENC dr. tanárnak előadását s szíves buzgalmát, hogy olyan sűrűn szerencséselteti a társulatot előadásával.

SCHAFARZIK FERENC dr. ezután ismét elfoglalja az elnöki széket és felkéri KOCH NÁNDOR r. tagot előadásának megtartására.

KOCH NÁNDOR dr., reáliskolai tanár, társulatunk rendes tagja erre Adatok Budapest fő- és székvárosa altalajának ismeretéhez címen a Belváros és a Lipótváros területén tett megfigyeléseit ismertette. Mindenekelőtt felhívta a figyelmet arra, hogy az altalaj vizsgálata nemcsak tudományos, de praktikus, főleg építészeti szempontból is fontos, mert az építőmunkálatok vezetői egy jó altalajtérképből előre tájékozva lennének az altalaj mibenléte felől és számíthatnának az esetleges nehézségekre. Majd az építkezések alkalmával végzett megfigyelései alapján leírta az Irányi-utca és az Árpád-utca közé eső terület altalajviszonyait. Itt 3½ m vastag homokréteg alatt szintesen települő, a Duna folyásával meg-egyező csapású kavicsréteg van, amely petrográfiai minőségéből következtetve, Dunakavics. A kavicsréteg egy Dunaterrasznak felel meg, amelynek magassága a

mai meder fölött körülbelül 9 méterre tehető. A homokréteget az említett területnek egyetlen pontján, a volt Haris-bazár helyén nem találta meg. Itt a homok alatt agyagos, márgás homok fekszik tele növénynyomokkal, amiből az előadó arra következtet, hogy ez az anyag a Haris-bazár helyét egykor elfoglaló ártérségből üledett le.

KOCH NÁNDOR dr. előadásához szót kér Lóczy Lajos választmányi tag. Teljesen megegyezik az előadóval abban, hogy nagyjelentőségű a főváros altalajának az ismerete. Felszólaló már régebben összeköttetésbe lépett a mérnöki hivatallal, azonban háromszoros sürgetése mellett sem sikerült még kivinni azt, hogy az építkezésekhez, csatornázásokhoz geológust hívjanak. Most újból meg fogja sürgetni ebben az ügyben BÁRCZY polgármester urat. Nem szükséges ezekhez a vizsgálatokhoz országos geológus, ő maga sem szeretné, ha az állami földtani intézet geológusait ilyen apró-cseprő ügyekkel zavarnák országos fontosságú dolgaikban, de itt vannak a fővárosi középiskolák jeles tanárai, ezek illő tiszteletdíj fejében szívesen elvégeznék ezeket a kisebb jelentőségű, de végeredményükben mégis fontos munkákat.

KOCH NÁNDOR dr. előadásához hozzászólott SZONTAGH TAMÁS dr. másodelnök is, aki sokkal fontosabbnak tartja az alapozás alatt levő rétegek pontos ismeretét, mint pusztán azt a felső réteget, amelybe a fundamentumokat szokták beépíteni. Szintén pártolja Lóczy Lajos földtani intézeti igazgató eszméjét. SCHAFARZIK FERENC dr. elnök is melegen óhajtja, hogy végre dülőre jusson a főváros altalajának geológiai vizsgálata. Hozzászólott az előadáshoz ERDŐS LAJOS tanár is, aki nem hiszi, hogy az említett feltört víz Dunavíz lett volna.

Elnök a vitát berekesztvén, felkéri VENDL ALADÁR dr. rendes tagot bejelentett előadásának megtartására.

VENDL ALADÁR dr.: Az alsó mediterránrétegek kibukkanása a főváros VII. kerületében, a Telep-utcában című előterjesztésében bemutatja a Telep-utca nagy csatornájának ásása alkalmával napfényre került osztriga héjakat, amelyek alapján az alsó mediterránrétegek jelenléte konstataható.

Ugyancsak VENDL ALADÁR dr.: Két magyar ásvány kémiai elemzése címen bemutatja a Csódihegy *dezminjének*, s a Somosujfalu mellett levő Sátoros nevű kőbánya gránátos amfibol-andezitjében előforduló *chabasitnak* kémiai elemzését.

VENDL ALADÁR előadásához hozzászólott SCHAFARZIK FERENC elnök, aki konstataulta, hogy Rákoson az alsómediterrán és Rákospalotán a felsőmediterrán emelet fölfedezése nagyon jól beleillik a terület általános felépítésébe és profiljába.

Az előadáshoz szót kért LÖRENTHEY IMRE választmányi tag is, aki nyári kirándulásai alkalmával azt észlelte, hogy a rétegek ott DNy felé dőlnek, tehát kelet felé van a mediterránrétegek fekvője: homokos, foraminiferákban dús kék agyag képében.

Elnök az előadónak megköszönve mindkét előadását, felkéri SCHRÉTER ZOLTÁN dr. rendes tagot a Pestszentlőrincen talált pliocén ősemős maradványokról szóló előadásának megkezdésére.

Dr. SCHRÉTER ZOLTÁN a következőket mondotta a Budapest környékén lévő téglagyárakból kikerült ősemős maradványokról. «Az egyik lelet egy óriási *mastodonnak*, a mai elefánt pliocénkori ősének a csontjaiból, fogaiból és agyaraiból áll, amelyekre agyagásás közben bukkantak a munkások. A leletről a téglagyár tulajdonosa, HENCZ ANDOR értesítette a Földtani Intézet igazgatóságát, mire az előadó SZEDLYÁR intézeti preparátorral kiment a helyszínére, ahol éppen a pompás agya-

rak kerültek napfényre. Legott hozzáfogtak a kiásáshoz és elcsomagoláshoz, amit a szakadó esőben nagy fáradsággal sikerült is ostig befejezni. Felemlítendő az a sajnós körülmény, hogy a lelet kiásását lehetetlen lett volna a következő napra halasztani, mert a nép kíváncsiságból tönkre tette volna a maradványokat. A Földtani Intézetbe szállított lelet preparálása ez év pünkösdjétől máig tartott, sőt egyes darabok preparálása még ezután is igénybe fog venni egynéhány hónapot. Az előadó felemlíti, hogy a pliocénnek úgynevezett pannoniai (pontusi) emeletében a mai Nagyalföld területén kisebb félsósvízi tavak és édesvízi mocsarak sűrűn váltakoztak szubtrópusi növényzettel, sűrű benőtt szárazulatokkal, szigetekkel. Az éghajlat a mainál jóval enyhébb volt a afrikai típusú állatok honosodtak meg nálunk. Ilyen állat volt a mastodon is, amely szubtrópusi erdeinkben és sűrű nádféle növényzettel benőtt melegvízi mocsarainkban csapatostól élt, ép úgy, mint a mai elefántok Afrikában és Indiában. Ilyen mocsárvízből leülepedett agyagrétegből került ki a bemutatott mastodonlelet is. A Pestszentlőrincen talált példány igen fejlett, nagy állat volt, amely itt vén korában a pliocénidőbeli mocsárban pusztult el. Legfeljebb az óriási, körülbelül 2 m hosszú felső állkapocsbeli és az 1.55 m-nyi hosszúságú alsó állkapocsbeli két agyarpára. Nemkülönbön bámulatraméltók az óriási zápfogak, lapockacsontok, csigolyák stb. A m. kir. Földtani Intézet gyűjteménye ehhez az Európáscerte párját ritkító lelethez a Souheiti-féle téglagyár tulajdonosának, HENCZ ANDORNAK nagylelkű adománya révén jutott. A másik érdekes lelet egy hiénának az alsó állkapcsa. Ez az állat, a *Hyaena Perrieri*, amely a mai foltos hiénnal közeli rokonságban van, körülbelül kortársa volt az előbb említett mastodonnak, amennyiben a szintén pliocénemeletbe tartozó agyagrétegekből került ki. A Földtani Intézet birtokába ez az utóbbi lelet a Magy. Ált. Hitelbank pestszentlőrinci téglagyári vezetőségének szíveségéből került. Ez a hiéna-lelet szintén ráutal Alföldünk régebbi, pliocénkorbeli melegebb éghajlatára és afrikai jellegű állatvilágára. A bemutatott leleteket nemsokára felállítják a m. kir. Földtani Intézet múzeumában, ahol azokat a nagyközönség is megtekintheti.

SZONTAGH TAMÁS dr. másodelnök a m. kir. Földtani Intézet nevében is megköszöni SCHRÉTER ZOLTÁN tagtársnak az előadását, valamint a kiásatás körül tanúsított buzgólkodását. Egyben kiemeli HENCZ ANDOR úrnak, a pusztaszentlőrinci lelkes téglagyárosnak figyeimes készségét, amellyel a becses leletet a m. k. Földtani Intézetnek felajánlani kegyes volt. A tudománykedvelő téglagyáros megígérte, hogy a jövőben is gondolni fog a m. k. Földtani Intézet múzeumára.

SCHAFARZIK FERENC dr. elnök üdvözli a lelkes előadót a becses lelet feltalálása és feldolgozása alkalmából és minthogy a tárgysorozat ezzel kimerült, a szakülést estéli fél nyolc órakor be is rekeszti.

B) A Magyarhoni Földtani Társulat Választmányi ülései.

1. Jegyzőkönyv az 1910 november hó 2-án tartott választmányi ülésről. Az ülés helyisége a m. k. Földtani Intézet előadóterme; kezdete estéli fél nyolc órakor.

Elnök: SCHAFARZIK FERENC dr. Jelen vannak: HOBUSITZKY HENRIK, ILOSVAY LAJOS dr., KOCH ANTAL dr., LÖRENTHEY IMRE dr., PÁLFY MÓR dr., T. ROTH LAJOS, TREITZ PÉTER tagok. SZONTAGH TAMÁS dr. másodelnök, PAPP KÁROLY dr. főtitkár, VOGL VIKTOR dr. másodtitkár, ASCHER ANTAL pénztáros.

Elnök megnyitja az ülést a jegyzőkönyv hitelesítésére felkéri LÖRENTHEY IMRE dr. és PÁLFY MÓR dr. vál. tagokat.

Elnök felhívja az elsőtítkárt titkári jelentésének beterjesztésére. Erre PAPP KÁROLY dr. elsőtítkár a következőket jelenti:

„Igen tisztelt Választmányi ülés! Van szerencsém jelenteni, hogy az 1910 június hó 1-én tartott választmányi ülés óta új tagokul jelentkeztek:

A) Rendes tagokul:

1. Gróf CSAKY LÁSZLÓ Prakfalvi Vas- és Acélglyár Részvénytársaság Budapest, ajánlja a titkárság.
2. Magyar Bánya- és Iparvállalati Központi Iroda, Budapest, ajánlja a titkárság.
3. Magyar királyi Kőszénbányahivatal, Petrozsény, ajánlja: GLOGONI ANDREICS JÁNOS r. tag.
4. Salgótarjáni Kőszénbánya Részvénytársulat Bányaisgatósága Petrozsény (1895 óta előfizető), ajánlja a titkárság.
5. Magyar királyi Bánya- és Kohóhivatal, Kapnikbánya (1890 óta előfizető), ajánlja a titkárság.
6. Állami felsőbb leányiskola, Lőcse (1904 óta előfizető), aj. a titkárság.
7. FRICKE HENRIK bányatulajdonos, Budapest, ajánlja: SCHAFARZIK FERENC elnök.
8. HOFFMANN JÓZSEF LIPÓT, a Salgótarjáni Kőszénbánya Részvénytársulat főtisztviselője, Budapest, ajánlja a titkárság.
9. JUGOVICS LAJOS tanárjelölt Budapest, ajánlja: MAURITZ BÉLA vál. tag.
10. KÁNYA VILMOS bányabirtokos, Csallóközarányos, ajánlja a titkárság.
11. KULTSÁR KÁLMÁN tanárjelölt, Budapest, ajánlja: LŐRENTHEY IMRE dr. vál. tag.
12. KOVÁCH ANTAL tanárjelölt, Budapest, ajánlja: MAURITZ BÉLA vál. tag.
13. KOVÁCS-SEBESTYÉN ALADÁR mérnök, Pöstyén, ajánlja: KORMOS TIVADAR dr. r. tag.
14. LÖFFLER DÉNES gipszgyárigazgató, Kőrösbánya, ajánlja a titkárság.
15. MEISELS SAMU udvari tanácsos, bányavállalkozó, Budapest. ajánlja: BRUCK JÓZSEF r. tag.
16. OROSZ ENDRE állami népiskolai tanító, Apahida, ajánlja: KADIC OTTORKÁR dr., mint a Barlangkutató Bizottság előadója.
17. PÉCHY PÉTER földbirtokos és főszolgabíró, Avasfelsőfalu, ajánlja a titkárság.
18. REINER IGNÁC bányavállalkozó, Temesvár, ajánlja a titkárság.
19. SICHER és LEDERSCHNEIDER cég Prága, ajánlja: VOGL VIKTOR dr. II. titkár.
20. VÁGÓ REZSŐ, a Salgótarjáni Kőszénbánya R.-T. főtisztviselője, Budapest, ajánlja: HOFFMANN JÓZSEF LIPÓT r. tag.
21. VÍGH GYULA tanárjelölt, Budapest, ajánlja: MAURITZ BÉLA dr. választmányi tag.
22. WACHNER HENRIK középiskolai tanár, Segesvár, ajánlja: LÓCZY LAJOS dr. v. tag.

B) Örökítő tagul jelentkezett:

23. VOGL VIKTOR dr. r. tag, társulati másodtitkár, ajánlja az elsőtítkár.

Kérem a nevezett jelentkezőknek rendes, illetőleg örökítő tagokká való megválasztását.

A választmány a fent soroltakat egyhangúlag a társulat tagjaivá választja.

„Kilépését bejelentette — folytatja a titkári jelentés — MOSSZ GUSZTÁV állami főreáliskolai tanár Budapesten, 1897 óta rendes tagunk.

Szomorúan jelentem továbbá, hogy KAUFFMANN KAMILL nyug. m. k. bányakapitány, társulatunknak 1866 óta rendes tagja, s 1890 óta örökítője, f. évi október

hó 22-én 79 éves korában elhunyt Budapesten. Ugyancsak elhunyt VÁROSY GYULA kalocsai érsek f. évi október hó 28-án 64 éves korában. A nemes főpap társulatunknak 1909 óta örökítő tagja volt.

Ezen szomorú eseményekkel kapcsolatban említtem föl egyúttal, hogy pártfogónkat: GALANTHAI herceg ESTERHÁZY MIKLÓS urat súlyos csapás érte a nyár folyamán nevének elvesztésével. A szomorú eset alkalmából SCHAFARZIK elnök úr volt szíves részvétáviratot intézni pártfogónkhoz, aki hálással köszönte meg a jóleső részvétet.

Bár nem tartozott tagjaink közé, de föl kell említenem FORSTER KÁLMÁN földművelésügyi miniszteri tanácsos úr elhunytát is, akiben társulatunk egyik jóakaróját veszítettük el.

Az 1910 június hó 1-i választmányi ülés óta beérkezett fontosabb ügyiratok a következők:

1. Mindenekelőtt jelentem, hogy a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter úr 1910 szeptember hó 29-én kelt 55524. számú és 3000 korona államsegély kiutalványozását tartalmazó leiratában a következőket írja:

•Erről az Elnökséget a folyó évi május hó 20-án kelt beadványára hivatkozva oly hozzáadással értesítem, hogy a társulatnak az államsegély felemelésére vonatkozó kérelmét a súlyos pénzügyi viszonyok miatt ez alkalommal teljesíthetőnek nem találtam.▪

Ebből azt a biztató tényét olvashatjuk ki, hogy legalább is a szokásos 3000 K államsegélyt a jövő év folyamán is meg fogjuk kapni.

2. Minthogy a költségvetés kinyomtatva még nincs, a Földművelésügyi Miniszter úrtól kért 4000 korona, illetőleg a Barlangkutató-Bizottság számára külön kért 1000 korona segély sorsáról biztosat nem mondhatok. Annyit jelenthetek, hogy a m. kir. Földtani Intézet igazgatósága kérelmünket a legmelegebben ajánlotta a Földművelésügyi Miniszter úrnak, s a tavasz folyamán + FORSTER KÁLMÁN miniszteri tanácsos úr szintén pártolta kérésünket.

3. LOSVAY LAJOS úr, vál. tag jún. 11-én megköszöni az Elnökség üdvözlését országgyűlési képviselővé történt választása alkalmából.

4. A budapesti grafikai iparosok főnökegyesülete a nyomtatványok árainak 10 százalékos emeléséről értesít. Mindezek a dolgok (1—4. alatt felsorolva) tudomásul szolgálnak.

5. •A Kilián-cég főnöke, NOSÉDA TVADAR úr személyesen fölkeresett az 1896-ban kiadott Magyarország geológiai térképének az ügyében. Kérdést intéztem a Posner-céghez, ahonnét azt a választ kaptam, hogy a köveket 1908 tavaszán lecsiszolták.

A Kogutovicz-féle Földrajzi intézet hozzávetőleges költségvetése szerint 1 : 900,000 mértékű geológiai térkép kiadása 1000 példányban körülbelül 2600 koronába kerülne. SCHAFARZIK elnök és LŐRENTHEY IMRE vál. tag örömmel hozzájárulnak a térkép kiadásához, ha a Földtani Intézet eddig nem készült el az új térképpel. ERRE SZONTAGH TAMÁS dr. másodelnök, mint az intézet igazgatója, megjegyzi, hogy a m. k. Földtani Intézet a térkép kiadásának a jogát fenntartja, s legközelebb már munkába is veszi. E szerint fölösleges a társulatnak ezzel törődni.

6. •SEMSEY ANDOR dr. úr, társulatunk tiszteleti tagja, f. évi október hó 28-án a Földtani Közöny szept.-októberi füzeté táblamellékletének (ZIMÁNYI-Piritkristályok) költségeire 150 K-t engedélyezett, amivel Öméltóságának ez évbéli adománya 1690 K-ra rúg.▪

A választmány — LOSVAY LAJOS dr. vál. tag indítványára — SEMSEY ANDOR úr öméltóságának köszönetet mond a lelkes adományokért, amikkel társulatunkat a nehéz időkben támogatni szíves volt.

7. Elsőtitkár jelenti, hogy boldogult GÜLL VILMOS másodtitkár síremlékére 350 korona van jegyezve, amiből a valóságban 310 K folyt be a titkár kezébe. A kegyes adakozók nevét a Közlöny legközelebbi borítékon közölni fogja, amely közlés egyúttal nyilvános nyugtató gyanánt szolgál.

Elsőtitkár felkéri a Választmányt, hogy döntson a síremlék elkészítése ügyében.

PÁLFY MÓR dr. választmányi tag erre megjegyzi, hogy ő már tudakozódott egy süttői cégnél, amelyek olyan szíves volt, hogy megígérte a sírkönek önköltségen való előállítását. Dr. SCHAFARZIK elnök fölemlíti, hogy ő is olcsón kieszközölhetne bukovi márványból sírkövet, de ajánlja, hogy bízzuk PÁLFY tagtársra a sírkő beszerzésének ügyét. PÁLFY dr. egy dunabogdányi céggel is beszélt, de úgy ő, mint SZONTAGH dr. másodelnök azt hiszi, hogy legjobb, ha az almási kőnél maradunk. A választmány ezek után felkéri PÁLFY MÓR dr. tagtársat a Güll-síremlék olcsó kieszközlésére.

8. Elsőtitkár bemutatja a Jó Szerencsét 1910 október 27-iki számát, amelyben LITSCHAUER LAJOS szerkesztő a szerző engedélyével leközi A k i s s á r m á s i g á z k ú t címen a Földtani Közlöny 5—6. füzetében megjelent értekezést. Elsőtitkár a Választmány utólagos engedélyét kéri a cikk leközléséért. Tudomásul szolgál.

9. Elsőtitkár kéri a Választmányt, hogy SIEGMETH KÁROLY, a Barlangkutató-Bizottság elnöke a választmányi ülésekre meghívassék. A választmány erre úgy határoz, hogy örömmel látja ülésein a Barlangkutató-Bizottság nagyérdemű elnökét esetről-esetre, amikor előterjeszteni valója van, azonban állandó behívásáról az alapszabályok megváltoztatása nélkül szó sem lehet.

Egyéb tárgy nem lévén, elnök az ülést estéli fél 9 órakor berekeszti.

2. Jegyzőkönyv az 1910 november hó 16-án tartott választmányi ülésről. Az ülés helye a m. k. Földtani Intézet előadó terme. Elnök: SCHAFARZIK FERENC dr. Jelen vannak: KOCH ANTAL dr., LÓCZY LAJOS dr., LÖRENTHEY IMRE dr., MAURITZ BÉLA dr., PÁLFY MÓR dr., T. ROTH LAJOS, TREITZ PÉTER, ZIMÁNYI KÁROLY dr., SZONTAGH TAMÁS dr. másodelnök, PAPP KÁROLY dr. főtitkár, VOGL VIKTOR dr. másodtitkár.

Elnök az ülést megnyitván, a jegyzőkönyv hitelesítésére felkéri PÁLFY MÓR dr. és TREITZ PÉTER választmányi tagokat. Majd felhívja az elsőtitkárt titkári jelentésének beterjesztésére.

Erre PAPP KÁROLY dr. elsőtitkár a következőket jelenti:

•Mélyen tisztelt Választmány!

a) Öröndetes hír gyanánt jelenthetem a mélyen tisztelt Választmánynak, hogy a napokban megjelent Költségvetési Tervezet szerint a m. k. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter úr (VI. füzet, Részletezés 194. old.) az 1911. évi költségvetésben a *Rendes kiadások* rovatában társulatunknak ismét 3000 K segélyt vett föl.

Továbbá a m. k. Földmívelésügyi Miniszter úr (V. füzet Indokolása 58. old.) a *Mezőgazdasági Ismeretek terjesztése* rovatában az Átmeneti kiadások tétele alatt a következőket mondja:

•A 7. rovaton a Magyar Földtani Társulatnak közhasznú tevékenységének előmozdítására 4000 K segélyt irányoztam elő.

Öröndetes tudomásul szolgál.

b) Van szerencsém jelenteni, hogy örökítő tagul óhajt belépni:

1. ZICHY és VÁSONKEÖI gróf ZICHY GYULA dr., főrendiházi tag, pécsi megyéspüspök úr ömáltósága, ajánlja a titkárság.

Pártoló tagul:

2. BOHN MIHÁLY úr téglagyáros s köszönbányatulajdonos, Nagykikinda, ajánlja: SCHAFARZIK FERENC elnök.

Rendes tagokul óhajtanak belépni: .

3. HALTENBERGER MIHÁLY dr. Budapest, ajánlja: ERŐDI KÁLMÁN dr. r. tag.
4. HORVÁTOVICZ IVÁN mérnök, Budapest, ajánlja: HORVÁTH BÉLA dr. r. tag.
5. MÁTHÉ LAJOS bányamérnök, Kolozsvár, ajánlja: SZENTPÉTERY ZSIGMOND dr. r. tag.
6. SCHUMACHER F. dr. bányageológus, Gurabárza, ajánlja: PÁLFI MÓR dr. vál. tag.
7. SZINYEI MERSE ZSIGMOND műegyetemi tanársegéd, Budapest, ajánlja: EMSZT KÁLMÁN dr. rendes tag.

Kérem a nevezett uraknak szíves megválasztatását.*

A választmány a folsorolt urakat egyhangúlag örökítő, pártoló, illetőleg rendes tagokká választja.

Kilépését bejelentette: GAOVI JENŐ okl. középiskolai tanár. Kilépését Bécsbe való költözésével indokolja.

Elsőtitkár a következőket jelenti:

c) «Az 1909 nov. 5-i választmányi ülés elhatározta, hogy a Mesterszótár szerkesztésére bizottságot alakít, s felszólítja a Magyar Földrajzi Társaságot, a Kir. Magy. Természettudományi Társulatot s az Erdélyi Múzeum-Egyletet, hogy a bizottságba két-két tagot küldjenek. Tisztelettel jelentem, hogy a Földrajzi Társaság ebben az ügyben CHOLNOKY JENŐ dr. főtitkárt és KÖVESLIGETHY RADÓ dr. levelező tagot, a Természettudományi Társulat TÚZSON JÁNOS dr. választmányi tagot és GORKA SÁNDOR dr. társulati titkárt, az Erdélyi Múzeum-Egyesület pedig APÁTHY ISTVÁN dr.-t és SZÁDECZRY GYULA dr.-t küldötte ki.»

LÖRENTHEY IMRE dr. választmányi tag megjegyzi, hogy tudomása szerint a Magyar Nemzeti Múzeum is jelölt két tagot.

Elsőtitkár erre azt válaszolja, hogy neki tudomása nincs erről; azonban óhajtja, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum is delegáljon lehetőleg egy zoológust és mineralógust a Mesterszótárt-készítő bizottságba, e célból fel fogja kérni a Múzeumot, ha a Választmány ezt elrendeli. Azonkívül felkérendőnek tartja a m. kir. Földtani Intézetet is két tag küldésére. LÓCZY LAJOS vál. tag, mint a m. k. Földtani Intézet igazgatója megjegyzi, hogy ő maga is szívesen részt vesz a szótártkészítő munkálatokban; azonban célszerűbbnek tartaná, ha előbb előkészítő munkálatokat végezne egy szűkebb bizottság.

PÁLFI MÓR dr. választmányi tag ugyanezen a véleményen van. Már a múlt évi tanácskozások alkalmával is az volt a cél, hogy csak geológiai szakszótárt készítsen a bizottság; ezért tehát fölöslegesnek tartja, hogy a bizottságba zoológusokat s botanikusokat is meghívjanak.

Többek hozzászólása után a választmány akként határoz, hogy mielőtt a Természettudományi Mesterszótárt készítő bizottságot összehívna, előbb előkészítő-bizottságot küld ki, hogy ez a geológiai helyesírást megállapítsa. A bizottság elnökségével megbízza SZONTAGH TAMÁS dr. másodelnököt, s a bizottság tagjainul kiküldi: 1. LÓCZY LAJOS, 2. MAURITZ BÉLA, 3. PÁLFI MÓR, 4. TREITZ PÉTER, 5. PAPP KÁROLY, 6. SCHAFARZIK FERENC urakat.

A választmány felkéri a nevezett bizottságot, hogy munkálatait minél előbb kezdje meg, s erről véleményes jelentést tegyen a választmánynak.

Több tárgy nem lévén, elnök a választmányi ülést este félkilencor berékeszti.